

פרשת יתרו – שלשלת, מסורת וארץ ישראל

הרב אבי גולדברג הי"ד

בברכה זו אנו מכריזים לפני מי אנחנו מתפללים. ראשית כל "אלוקינו" – מי שאנו פוגשים במפגש הישיר היום יומי, מי שנותן לנו את חיינו ומשגיח עלינו.

שנית "אלוקי אבותינו" – האלוקים שהאמינו בו אבי סבי וכו'. ושלישית "אלוקי אברהם אלוקי יצחק..." – האלוקים שבחר באבות.

רק לאחר מכן אנו מגיעים לתיאורים כמו "גדול", "גיבור", ו"נורא".

היהדות היא עבודת אלוקים על-פי **מפגש ישיר**, ומפגש ישיר של האבות, ורק לאחר המפגשים האלו אנו מגיעים לשלב של הגדרות ותיאוריות – לתיאולוגיה.

בדומה לכך, אנו אומרים כל בוקר בתפילה את השירה הגדולה ששרו ישראל על ים סוף אותה קראנו בשבוע שעבר.

אנו אומרים (שמות טו, ב): "זֶה אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֵלֵינוּ אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֵלֵינוּ אֱלֹהֵי יִצְחָק".

הוא אומר – קודם כל אנחנו צריכים להכיר את הקב"ה בחיינו שלנו, לכל אחד המפגש האישי שלו עם האלוקים.

בשלב שני אנו חייבים גם את להבין שישנו קשר ארוך שנים של הקב"ה עם אבותינו.

את הקשר הזה מתארת התורה כציווי בדיבר החמישי שבעשרת הדיברות, ביחס לכיבוד הורים (שמות כ, יא): "כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ".

מדוע דווקא במצווה זו זוכים לאריכות ימים בארץ?

מסביר הרש"ר **הירש** (שם) שהקיום של עם ישראל בארץ ישראל יכול להתאפשר רק על ידי כיבוד הורים, ידי הנחלת מסורת האבות מדור לדור!

אנו נמצאים הרבה זמן במלחמה וישנם אתגרים, אבל כשזוכרים את מסורת האבות, את הזכות שלנו להמשיך ולבנות את החוליה בשרשרת, מתמלאים בכוחות מחודשים למען הארץ.

הדורות הקודמים חלמו על ימים שכאלה, על ימים בהם יש צבא (חזק!), ומדינה יציבה, ויהודים שבונים פה מדינה וחברה טובה.

נזכה, בעזרת ה', שבנינו ונכדינו, ימשיכו גם הם בבניית השרשרת ונזכה לראות זאת בעינינו – אנחנו וצאצאנו וצאצאנו צאצאנו.

ראוי לציין שבדורנו, ישנה התעוררות גדולה של תשובה, ובוודאי של מפגשים ישירים עם הקב"ה.

אנו חווים אירועים לאומיים שחלמנו עליהם במשך אלפיים שנות הגלות, והנה הם מתקיימים בנו.

מצד שני בדורות האחרונים אנו חווים גם נטישה גדולה של הערכים בהם דגלו האבות והדורות הקודמים.

נתפלל שיבוא אליהו וידע ל"השיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם" (מלאכי ג, כד ; משנה, עריות ח,ז).

שני החלקים גם יחד יקרבו אותנו לגאולה, ליום ה' הגדול והנורא.

"ואשר בראתיך לא נאמר, לפי שאמר רז"ל (עירובין יג, ב): נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, ולא בא כאן להזכיר כי אם הטובות אשר היטיב להם, כי בעבורם הם חייבים לעובדו".

יש כאן עניין יסודי מאוד: לא רק התגלות יש כאן, אלא התגלות משמעותית. הבריאה עצמה אינה סיבה לעבודת ה' ברגש. לא בחרנו בבריאת העולם ולא ראינו שזה טוב לנו. יתכן והיה לנו יותר נוח בלעדיו. אבל ביציאת מצרים הבנו שהעולם לטובתנו. שיש בורא לעולם שבריותיו חשובים לו. שיש לנו תקווה ומקום טוב ובטוח.

השבוע אנו קוראים את המעמד הגדול של מתן תורה. פתיחת המעמד היא בדיבר הראשון (שמות כ, ב):

"אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים..."
זהו היסוד שלנו כיהודים.

במדרש מפורסם (בגמרא בסוף מסכת מכות, דף כד, א) נאמר ששתי הדברות הראשונות נאמרו ישירות מפיו של הקב"ה לאוזנם של בני-ישראל, ואילו שמונה האחרות נאמרו לבני ישראל על-ידי שליח – משה.

העיקרון שעומד מאחורי מדרש זה הוא ששתי הדברות הראשונות הינם הבסיס לכל יתר המצוות.

לפני קיום מצוות עלינו קודם להכיר את האלוקים שאליו אנחנו עובדים, ולשלול כל אלוה אחר.

זוהי גם הסיבה שהמשנה (ברכות פ"ב, מ"ב) מציינת לכך שפרשת 'שמע' קודמת לפרשת 'והיה אם שמוע', וזאת מכיון ש'שמע' היא קבלת עול מלכות שמים, ו'והיה אם שמוע' הינה עול המצוות, וצריך להקדים עול מלכות שמים לעול מצוות (ראה גמ', שם דף יד, ב).

אכן – 'אנוכי ה' אלוקיך' הינו הבסיס לכל אמונתנו.

ובכל זאת, קריאה קצרה של פסוק זה מעלה שאלה – מדוע מתואר האלוקים שאותו אנו עובדים כמי שהוציא אותנו מארץ מצרים?

האם לא היה משמעותי יותר לומר על הקב"ה שהוא בורא כל העולם, או שהוא מחייה את כל העולם בכל יותר תמיד, או שהוא אלוקי האלוקים, או כל תואר כללי אחר?

מדוע אנו מבססים את האמונה וקיום התורה לעובדה שהקב"ה הוציא אותנו ממצרים?

שאלה זו נשאלה על-ידי **רבי יהודה הלוי**, לפני כ-1000 שנה, והוא גם מביא לה תשובה (דבריו הובאו בפי' ראב"ע על אתר).

הקב"ה הוא אמנם בורא השמים והארץ, והוא מחייה את כל הבריאה ועוד תארים רבים, אך לא הם הסיבה הראשונה שבגללה אנו עובדים אותו.

הסיבה הראשונה היא המפגש החי שלנו איתו. האמונה שלנו (בשונה מדתות אחרות) מבוססת על המפגש הישיר שלנו עם אלוקים, ולא רק על תיאוריות ומחשבות רוחניות.

כולנו עמדנו במעמד הר סיני, כולנו עברנו בים סוף, וכולנו ראינו את עשר המכות, ואלה הם הסיבות שבגללם אנחנו מאמינים¹.

אירועים אלו מחייבים משתי סיבות, האחת משום שהם דברים שאנחנו יודעים בוודאות שקרו בעבר הרחוק או הקרוב לי ולעמי, והשנית משום שהם קרו לי ולכן הם קשורים אלי ומחייבים אותי.

רעיון זה הוא בסיסי ביותר באמונתנו, עד כדי כך שאנשי כנסת הגדולה תיקנו בתפילה לפתוח בברכת אבות.

לפי השולחן ערוך, מי שלא כיוון בברכה זו חייב לחזור לתחילת התפילה, וגם הרמ"א מסכים לקביעה זו, אלא שפוסק לא לחזור מחשש שגם בפעם השנייה לא נתכוון בברכה.

¹ השווה למ"ש החזקוני (שמות כ, ב): "אשר הוצאתיך – היה יכול לומר 'אשר עשיתיך', או 'אשר בראתיך', וכן כמה הרבה חסדים שעושה עם בריותיו, לומר שיש להקב"ה דין עלינו לקבל מצותיו. אלא אם היה אומר כן, היו יכולים להשיב הלא עשית כן לכל שאר אומות, ולמה תטיל עלינו בשביל כך עול תורתך. לפיכך שם לפנינו מה שלא עשה כן לכל גוי ולשום אומה אחרת". וכן כתב **רבי יוסף בכור שור**, ומעין זה בספר '**הכתב והקבלה**'. ובאופן אחר המהר"ל בגבורות ה', פרק מד.
המלבי"ם מוסיף במענה לשאלה זו: